

Metodický materiál k jednotlivým typům SVP žáků a metodám práce - žáci s poruchou autistického spektra

Autor: Mgr. Irena Mýtinová

Praha, červen 2015

Registrační číslo projektu:	CZ.2.17/3.1.00/36357
Realizátor projektu:	FZŠ při PedF UK, Praha 13, Brdičkova 1878

Obsah

1. Úvod.....	1
1.1. Znaky:	1
2. Dětský autismus	1
2.1. Základní znaky dětského autismu.....	1
2.2. Obraz dětského autismu z hlediska psychologie je charakteristický poruchou:.....	1
2.2.1. Sociálních vztahů:	1
2.2.2. V oblasti řeči, jazyka a komunikace:	2
2.2.3. Vyznačuje se abnormálním chováním:	2
2.2.4. Nástup těchto rysů přijde před třetím rokem života:	2
2.3. Výchova a vzdělávání dětí s autismem:	5
2.4. Strukturované učení	8
2.4.1. Nácvik komunikace	9
2.4.2. Nácvik sociálních dovedností.....	10
2.4.3. Terapie problémového chování:	10
3. Atypický autismus.....	14
4. Aspergerův syndrom (AS)	15
4.1. Pojem AS.....	15
4.2. Základní typy AS.....	15
4.3. Obecné rysy u dětí s AS:	16
4.4. Možnosti působení na děti s AS	16
5. Závěr:	22
6. Literatura a zdroje:	23

Anotace.

Tato metodická příručka seznamuje se základními fakty a informacemi i oblasti PAS a snaží se ukázat nejzákladnější cesty přístupu a řešení některých situací, ke kterým může v průběhu vzdělávání dětí s PAS docházet.

1. *Úvod*

Poruchy autistického spektra jsou jedny z nejzávažnějších poruch vývoje dětí. Jde o vrozenou poruchu některých mozkových funkcí vznikající na neurobiologickém podkladě.

Je to vývojová porucha, kdy jsou narušeny sociální interakce a komunikace, vyznačuje se repetitivním chováním a omezenými zájmy.

Je postižena funkce pochopení obsahu a procesu uvažování druhých osob, dále schopnost uvažovat globálně a upřednostňování celku před detaily. Tito lidé neumí plánovat v pracovní paměti, sebekontrola je pro ně také obtížná.

1.1. *Znaky:*

a) Emotivní slepota:

lidé s autismem „nečtou“ lidské obličej. Nevidí v tvářích emoce.

b) Nezáměr o sociální vazby:

nedostatečný zájem o své blízké, chybějící potřeba citové vazby, nezáměr o pochvalu, odměnu či jiné běžné mechanismy odměňování. Objevuje nutkavé chování, stereotypy, bizarní chování, úzkostnost, deficit sdílení pozornosti.

c) Jednokanálové vnímání:

vnímání jen jedním smyslem, nedokáže komplexní způsob vnímání.

d) Unisenzorická hypersenzitivita, kdy dochází k nadměrné aktivizaci jednoho smyslového centra oproti ostatním (například zrak a hyperlexie).

„Autismus není něco, co osoba má, není to žádná ulita, ve které je osobnost uvězněna. Ve skořápce není schované normální dítě. Autismus je způsob bytí. Autismus je vše pronikající. Prostupuje každou zkušeností, celým vnímáním, každým smyslem, každou emocí. Autismus je součástí existence. Osobnost se od autismu odlišit nedá.“
(Jim Sinclair)

První vědecké práce na téma dětského autismu (DA) vznikaly v období druhé světové války. V této době byly také stanoveny první mylné předpoklady, na základě kterých pak vznikaly další hypotézy.

Jedním z nejrozšířenějších omylů dlouhou dobu byl a stále ještě přetrvává je, že dětský autismus vzniká jako důsledek chybné výchovy a postojů matky k nenarozenému a později malému dítěti. (Těmto dětem chybí vřelé citové přijetí matky.)

Tato chybná hypotéza pak měla velké důsledky na rodiče dětí s autismem, kteří byli postaveni do role chladných rodičů, i když to nebyla pravda. Později pak byl vymezen přesně pojem autismu (PAS) jako skupina pervazivní vývojové poruchy, které označují skupinu poruch, které vznikají narušením mnohočetných psychologických funkcí. Byl také vydefinován pojem vysoce funkční autismus. Ten zahrnuje děti s PAS, které mají průměrnou nebo nadprůměrnou inteligenci. Lidé s tímto typem autismu jsou schopni alespoň částečně samostatného fungování.

Mezi poruchy autistického spektra řadíme:

1. Dětský autismus
2. Atypický autismus
3. Aspergerův syndrom
4. Desintegrační poruchy v dětství
5. Rettův syndrom
6. Hyperaktivní poruchy se sníženou inteligencí
7. Nespecifikované pervazivní poruchy

My se budeme v této práci zabývat především problematikou dětského autismu a problematikou a vzděláváním dětí s Aspergerovým syndromem, což jsou nejčastější skupiny dětí s PAS, se kterými se v prostředí školy potkáme.

2. *Dětský autismus*

2.1. *Základní znaky dětského autismu*

Pro lepší pochopení problematiky autismu je potřeba základních znalostí z vývojové psychologie. Teorie Flavella a Millera (1993) její vývoj dělí do pěti fází:

- a) Děti získají základní koncept myšlení. Dokáží odhadnout u ostatních lidí jejich potřeby a emoce.
- b) Dítě zjistí vztah mezi mentální, vztahem a materiálním vnějším světem. Dokáže pochopit, že určité podněty vedou k určitým mentálním stavům a ty potom k určitému typu chování.
- c) Dítě už dokáže zjistit, že mysl se může od materiálního světa odpoutat. Děti jsou si schopny uvědomit, že člověk může přemýšlet o objektu, ačkoliv objekt není přítomen.
- d) Dítě si uvědomí, že předmět nebo situace mohou být v mysli znázorněny přesně, ale i zkresleně.
- e) Dítě ví, že mysl aktivně ovlivňuje interpretaci reality.

2.2. *Obraz dětského autismu z hlediska psychologie je charakteristický poruchou:*

- a) sociálních vztahů
- b) v oblasti řeči, jazyka a komunikace
- c) abnormálním chováním
- d) nástup potíží přichází před třetím rokem života
- e) bývá často v kombinaci s mentální anorexií.

2.2.1. *Sociálních vztahů:*

Děti skoro po narození hledají oční kontakt s dospělými, děti, které mají autismu, se očním kontaktu vyhýbají a také nemají zájem o lidské tváře a ani o lidskou mluvu. Někdy pak dochází k podezření, že jsou tyto děti hluché. Autistické děti nemají strach z

odloučení od matky, snášejí bez potíží její nepřítomnost. Postupně nemají vůbec zájem o jiné lidi a kontakt s nimi. Špatně vnímají a akceptují sociální vzorce.

2.2.2. V oblasti řeči, jazyka a komunikace:

rozvoj řeči bývá opožděn, řeč bývá nápadným způsobem jiná než u vrstevníků – je často monotónní, robotická, bez melodie a bez emotivního zabarvení. Vyjadřují se šroubovaně. Děti s autismem často také opakují slova, která zrovna slyšelo říkat někoho jiného (echolálie). Nepoužívají „já“, ale v této souvislosti používají zájmeno „on“, „ty“.

Tyto děti mají většinou úplnou absenci gestikulace, minimální a velmi plochá mimika. Tyto děti si neumí hrát, nejsou tvořiví v myšlení. Často se stereotypně soustředí na detail.

2.2.3. Vyznačuje se abnormálním chováním:

Velmi výrazné je ulpívání na stereotypch, dodržování rituálů a rozhodně nemají rády změny ve svém prostoru. Změny v jejich prostoru nesou velmi těžce a mohou způsobit jako reakci velké výbuchy hněvu a zlosti. Nemají rádi některé zvuky, vůně a pachy – i ty jim mohou způsobit velký problém.

Ale jsou odolní vůči bolesti. Proto u nich může docházet k sebepoškozování. Opakované pohyby těla, končetin – ty se objevují především ve chvílích, kdy jim není dobře, ve stresu, při úzkostech. Mají zájem o nespecifické objekty neživé povahy.

2.2.4. Nástup těchto rysů přijde před třetím rokem života:

Alespoň jeden z rysů musí přijít před třetím rokem života. Rodiče již kolem druhého roku života dítěte zaznamenávají změny a rysy, které naznačují dětský autismus.

Nástup těchto příznaků může být dvojitý:

1. Postupný a plíživý v prvním roce života dítěte.
2. Autistická regrese – vývoj, kdy se dítě vyvíjí uspokojivým směrem, kdy se u dítěte postupně ztrácejí již získané dovednosti, především v oblasti řeči, sociálního chování, neverbálního chování, hry a také občas v oblasti poznávacích funkcí. Může nastat u dětí do té doby „zdravých“ i u dětí, které vykazují typické a velmi lehké příznaky autismu už právě od prvního roku života.

Shrnutí příznaků dětského autismu:

- a) Ve hře jsou stereotypy a ulpívavé vzorce chování.
(Děti řadí předměty do řad, vytváří z nich obrazce, přesypají korálky, či jiné drobné předměty. Rozčílí se, když jsou při hře vyrušeny.)
- b) Při hře mohou mít pedantické sklony – lpí na svých detailech a jejich neměnnosti.
- c) Nehrají si s běžnými hračkami dětí svého věku, sice je použijí při hře, kterou řídí někdo jiný, ale jen chvilku, pak je opustí a už se k nim nevrací.
- d) S hračkami si nepovídají, nemluví na ně a nestarají se o ně jako by byly živé.
- e) Někdy preferují jednu nebo maximálně dvě hračky, povídají si s nimi, ale hra se nerozvíjí, je stále stejná. Fixují se stále na stejnou hračku a jinou nechťejí.
- f) Používají při hře fantazii, ale není to tvořivá hra, nerozvíjí se. Zůstane stále stejný jednoduchý stereotyp.
- g) Nedokážou použít předmět jako nějaký jiný (například váleček není bagr, je to prostě váleček).
- h) Hračky s oblibou tyto děti rozebírají a pak je rozhazují. Hra se týká vždy jen úzkého okruhu témat, dítě témata nemění.

ch) Děti přitahují určité předměty, které pak používají ke hře, kreslí je, promítají je do komunikace.

- i) Sbírají předměty – klíče, brčka,...
- j) Stereotypní zacházení s předměty – každý je určen k něčemu a k ničemu jinému.
- k) Někdy jsou zaujati určitým rysem předmětu nebo člověka.
- l) Mají specifické zájmy, které vyžadují určité schopnosti paměti – jízdní řády, programy, vesmír, hvězdy,
- m) Někteří jsou spíš pasivní, sledují televizi nebo videa. Někteří jsou naopak hyperaktivní a u ničeho nevydrží.

Příznaky v raném dětském věku:

1. Nereagují na své jméno.
2. Vyjadřuje se hlavně křikem a afektem, když něco chtějí.
3. Často tyto děti mají opožděný vývoj řeči nebo naopak mluví velmi brzy.
4. Jejich řeč je velmi zvláštní, připomíná mluvu dospělých.
5. Nepružné reagování na pokyny.
6. Často působí dojmem, že neslyší, ale jen nereagují.
7. Neukazují na cokoli a nemávají na rozloučenou.
8. Mají chudou aktivní slovní zásobu, ta postupně mizí.
9. Je těžké upozornit je na vzdálenější předměty.
10. Mají nedostatečný oční kontakt s jinými osobami.
11. Málo nebo vůbec nepoužívají sociální úsměv.
12. Raději si hrají o samotě, neprojevují radost při společné činnosti, nerozvíjí polečnou hru.
13. K sebeobsluze používají ruku druhé osoby. Zajímají se o své činnosti a ne o kontakt s druhou osobou.
14. Málo se zajímají o druhé děti, nezapojují se do společných aktivit.
15. Nesdílejí zaměření pozornosti (prohlížení knížek a obrázků nejde).
16. Dokážou ignorovat ostatní lidi a neradi s nimi navazují kontakty.

17. Nespolupracují, nepodají na požádání předmět, poslechnou na výzvu, netouží se předvést.
18. Mívají záchvaty vzteku.
19. Bývá zastoupena hyperaktivita, negativismus, nesoustředění.
20. Hračky nepoužívají správně.
21. Zabývají se věcmi stále dokola stejným způsobem.
22. Chodí po špičkách, točí se dokolečka.
23. Třepou výrazně rukama třeba při radosti.
24. Fixují se pro nás nepochopitelně některé předměty.
25. Na některé podněty přicházejí z jejich strany přehnané reakce.
26. Zaujímají je některé detaily předmětů či činností a uniká jim celek.

Co jsou již projevy, které jednoznačně říkají, že je potřeba projít diagnostikou:

- ⇒ do 12 měsíců se neobjeví žvatlání
- ⇒ do 12 měsíců se neobjeví gestikulování
- ⇒ do 15 měsíců dítě nenapodobuje
- ⇒ do 16 měsíců nepoužívá slova
- ⇒ do 24 měsíců spontánně neužívá slovní spojení
- ⇒ ztráta jazykových nebo sociálních dříve získaných dovedností v jakémkoliv věku.

2.3. *Výchova a vzdělávání dětí s autismem:*

Při výchově a vzdělávání dětí s autismem je zapotřebí mít stále na paměti, že se tyto děti od sebe velmi liší a stejně tak se musí lišit přístup ke každému z nich od přístupu k dalšímu jedinci s autismem.

Neexistuje tedy podrobný obecný návod, jak s dětmi autisty zacházet. Jednoznačně jsou ale dána obecnější pravidla, která je potřeba při práci s těmito dětmi respektovat všeobecně s ohledem na individuální specifika každého z nich.

Druhy intervencí:

Všechny druhy intervencí je potřeba neodkládat a začít je realizovat hned, jakmile máme řečeno, že se u dítěte jedná o tuto vývojovou poruchu.

Intervence probíhají ve třech základních oblastech:

- a) adaptace
- b) prevence
- c) následné intervence – po problémovém chování.

Adaptace

Jejím cílem je zvyšování adaptability dítěte.

Snažíme se pozitivně ovlivňovat, rozvíjet a prohlubovat u dětí dovednosti, které budou rozvoj této schopnosti prohlubovat.

Toto probíhá cestou nácviků sociálních dovedností, komunikace, percepčních, vizuomotorických a pracovních dovedností. Při posilování této schopnosti (adaptabilita) se tedy nesoustředíme na řešení jedné konkrétní situace, ale působíme komplexně.

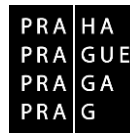
Když by se měl tento druh intervencí zobecnit, tak je to tak, že:

rozvíjíme vše, co není na úrovni věku dítěte a jeho možností a více podporujeme to, co již dobře funguje, aby se vše rozvíjelo funkčním a žádoucím směrem.

Jinými slovy se snažíme působit na vyrovnávání nerovnoměrností ve vývoji.

Současně je dobré vést děti k pohybovým aktivitám. Toto je cesta k negování sklonů dětí a autismem k agresivitě.

Stejně důležitou roli hraje pro děti s autismem nácvik relaxačních cvičení a technik.

Prevence

Jejím základním opatřením je přizpůsobit prostředí dítěti a jeho potřebám, které má ve všech svých složkách života.

Dítěti pak předkládáme úkoly podle toho, jak mu to vyhovuje, podle jeho mechanismů přijímání a plnění úkolů.

Toto je velmi důležitá podmínka pro vzdělávání těchto dětí. Nejde to tak, jako u dětí, které tyto potíže nemají – pro ty je běžný opačný postup. Chceme po nich, aby se přizpůsobovaly nám a prostředí.

Dítě s autismem se musí cítit bezpečně, aby mohlo fungovat a vzdělávat se. A tím, že splníme tento obecný požadavek pro děti s autismem, současně odbouráváme riziko masivních agresivních reakcí těchto dětí na podněty, které je budou rušit a ohrožovat.

Následná intervence (po problémovém chování)

Používají se vždy s preventivními a adaptivními intervencemi a bývají nejčastěji zaměřeny na:

- d) odstranění agresivity, afektivního jednání
- e) sebe zraňování
- f) stereotypního jednání
- g) ulpívavého vyžadování čehokoliv
- h) obsedantního jednání
- i) odmítání sociálních kontaktů.

Způsoby intervencí, cesty jejich realizování:

1. Strukturované učení
2. Nácviky komunikace
3. Nácviky sociálních dovedností
4. Terapie problémového chování

2.4. *Strukturované učení*

Strukturování obecně a strukturované učení jako metoda vzdělávání je pro děti s autismem velice efektivní. Využívá individuálních schopností, které jednotlivé děti mají (vizuální vnímání, mechanická paměť a různé speciální zájmy).

Tato metoda klade veliký důraz na:

1. Využití individuálních schopností, nácvik samostatnosti a sebeobsluhy, využívá alternativní komunikaci (komunikační knihy) a velmi podporuje spolupráci s rodinou dětí s PAS.
2. Nácvik sociálních dovedností a pracovního chování.

Základní charakteristika strukturovaného učení (podle V. Čadilové):

Strukturované učení má pět základních principů, které je potřeba dodržovat při práci s dětmi s PAS.

Jsou to:

1. fyzická struktura
2. vizuální podpora
3. zajištění předvídatelnosti, vizualizace času
4. individuální přístup
5. dokumentace a zaznamenávání údajů.

Fyzická struktura

Pod tímto pojmem rozumíme velmi přehledné uspořádání prostoru, ve kterém dítě s PAS je. Musí vyhovovat dítěti. V tomto případě platí, že prostor se přizpůsobuje dítěti a ne dítěti prostoru.

Vizuální podpora

Informace jsou dětem předávány v podobě vizuální, protože to podporuje schopnost dětí zapamatovat si i lépe všechno, co potřebují (mívají dobrou mechanickou zrakovou paměť).

Je dobré využívat písemných pokynů instrukcí, vhodné je používání piktogramů, kreslená schémata, která postupně dávají informaci o tom, co se má zrovna udělat.

Předvídatelnost => sestavení pracovních a denních režimů. Toto je velice potřebné, děti s PAS neunášejí náhlé změny, usnadňuje to dětem nácvik komunikace a snižuje to úzkost.

Individuální přístup => PAS je porucha, která se u každého dítěte projevuje jinak, Nelze používat univerzální přístup k těmto dětem. Kromě toho je vždy důležité se přizpůsobit aktuální situaci a možnostem dítěte – ty jsou také proměnlivé.

Dokumentace a zaznamenávání údajů =>podrobná dokumentace je velmi důležitým nástrojem k hledání nových možností a východisek z různých situací při práci s dětmi s PAS.

2.4.1. Nácvik komunikace

Téměř polovina dětí s PAS si nikdy neosvojí dovednost komunikace na takové úrovni, kdy by se mohly plnohodnotně domluvit. Podléhají potom frustraci z toho, že jim nikdo nerozumí a nedokážou se domluvit.

Je tedy potřeba nejprve zjistit aktuální úroveň komunikačních dovedností a možností každého konkrétního dítěte s PAS.

Jako funkční formu komunikace považujeme, když dítě dokáže vyjádřit svůj souhlas nebo nesouhlas, žádost o pomoc při činnosti, žádost o zastavení činnosti jednoduchou žádost, pokud si něco přeje.

Etapy nácviku komunikačních dovedností u dětí s PAS:

- a) imitace verbálních projevů – opakování po druhém
- b) osvojení si základního jazyka – pojmenovávání předmětů okolo sebe a a toho, co je během dne.
- c) stadium vztahů (chápaní času, velikostí, barev, zobecňování)
- d) otázky a odpovědi – dítě se učí konverzovat s druhým
- e) učíme děti ptát se cíleně, aby se něco dozvědělo
- f) gramatická pravidla

- g) vyprávění toho, co dítě prožilo
- h) samostatné vyprávění dítěte.

2.4.2. Nácvik sociálních dovedností

Jednoduché situace, které „přináší každodenní život“ a jejich řešení je důležitou oblastí, kterou se musí děti s PAS učit.

Například nacvičení samostatné cesty do školy. Postupujeme zásadně tak, že se situace trénuje s blízkým člověkem v důvěrně známém prostředí a pak se postupně přechází po jednotlivých krocích do „reálného“ života. Pak je ještě potřeba situace v reálném životě modifikovat - tedy připravit dítě na všechno, co se může s danou situací stát a jak se má postupovat.

2.4.3. Terapie problémového chování:

Dá se rozdělit do pěti etap či kroků.

1. Zaznamenávání problémového chování a následná analýza chování, lékařské posouzení.
2. Analýza prostředí.
3. Analýza činností a volného času.
4. Odměny za vhodné chování.
5. Averzivní tlumení – restriktivní postupy.

Zaznamenávání problémového chování a následná analýza záznamů

Nejdůležitější jsou pro nás informace, kde, kdy a jak se problémové chování vyskytuje nebo, kde se nevyskytuje a co mu předcházelo a co bylo potom.

Snažíme se zjistit, proč problémové chování je a proč nemizí.

Snažíme se najít možnost fungování odměn tak, aby problémové chování zmizelo.

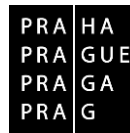
Pokud nenajdeme zdroje a příčiny problémového chování (především agrese), je potřeba zvážit přinejmenším konzultaci s lékařem.

Analýza prostředí

Je potřeba věnovat také značnou pozornost prostředí, ve kterém se dítě pohybuje, a kde pracuje a tráví svůj čas (tedy i třída).

Co je pro děti s PAS na prostředí špatně:

1. Špatné osvětlení.

2. Špatná teplota v místnosti.
3. Dítě má na sobě oděv, ve kterém se necítí dobře.
4. Nevychovuje nábytek.

Z analýzy chování se snažíme zjistit, jestli tyto faktory mohou hrát na dítě vliv a jaký a kde a za jakých okolností. Co můžeme odstranit, odstraníme.

Dále sem patří například:

1. nadměrný hluk (třeba z ulice)
2. hodně lidí v místnosti
3. neuspořádané pracovní místo
4. nevhodné chování někoho z nejbližšího okolí.

Pokud jsme vše uspořádali tak, aby dítě nic nerušilo, a přeci se objevují znaky problémového chování, tak je potřeba provést další krok.

Analýza činností a volného času

Analyzujeme celý den dítěte a jeho program, činnosti. Zaměřujeme se na úkoly – zda nejsou dlouhé, příliš těžké, nudné, jestli dítě chápe jejich smysl.

Odměny za vhodné chování

Je potřeba si vybudovat takový systém odměn, které pomáhá vyššímu výskytu správného chování dítěte v konkrétní situaci, jejíž průběh potřebujeme ovlivnit.

Druhy odměn:

1. Materiální odměny
2. Aktivita, který se dítě bude moci účastnit
3. Úsměv, mazlení, pozornost, pohlázení – toto ale není vhodné pro všechny děti s PS (některé fyzický kontakt nesnesou, a tedy jej nepovažují za odměnu)

Současně platí pravidlo: čím těžší má dítě PAS a mentální retardaci, tím jednodušší by měly odměny být.)

Když si vzpomenu na jednoho malého klienta, tak největší odměnou, kterou mohl tento klient dostat, byla „pochvala až do nebe, tak daleko, že už ani není vidět, protože je někde u Marsu“. Slova „pochvala až do nebe“ byla to největší, co mohl dosáhnout – tuto cenu (hodnotu těchto slov) si ten klient vlastně stanovil sám.

Averzivní tlumení

Je potřeba chápat tato opatření jako soubor restriktivních opatření, která jdou po sobě a jejichž úkolem je změnit chování dítěte.

Děti s PAS se často dostávají do stresu, který mi nechápeme. Příčiny, které mohou u těchto dětí vyvolat stres:

- a) vnitřní příčiny
- b) vnější příčiny.

Vnitřní příčiny:

- 1. problémy v sociálních vztazích
- 2. problémy v komunikaci
- 3. nerovnoměrný vývoj
- 4. nevhodné chování a reakce na něj.

Vnější příčiny:

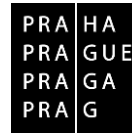
- 1. nevhodné chování okolí k dítěti s PAS – špatná informovanost, **nerespektování specifík těchto dětí**
- 2. nevhodné reakce blízkých (prarodiče, příbuzní)- mívají velmi výrazný vliv na rodiče dětí s PAS a jsou do značné míry určujícím faktorem toho, jak rodiče dítěte postupují (je tedy nutné dopředu počítat s tím, že prarodiče mají značný a často ne příliš šťastný vliv na výchovu dětí s PAS a na sebehodnocení rodičů dítěte)
- 3. neakceptace stavu ze strany rodičů a jejich snaha udělat z dítěte s PAS dítě „normální“ – tento typ postoje pak vede spíše k prohlubování potíží dítěte a negativních reakcí okolí, protože nedochází ke kompenzování a odstraňování chybných stereotypů chování u dětí s autismem
- 4. obavy rodičů z budoucnosti.

Východiska z těchto potíží:

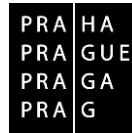
- 1. nezavírat se do sebe
- 2. opřít se o organizaci, která má s daným problémem a jeho možnými řešeními zkušenosti a specializuje se na ně
- 3. setkávání s rodiči, kteří řeší podobné situace

OPERAČNÍ PROGRAM PRAHA
ADAPTABILITA

4. nejdůležitější je ale včasní diagnostika a respektování zásad přístupu k dětem s PAS.

3. *Atypický autismus*

Děti s diagnózou atypického autismu splňují jen částečně kritéria pro autismus. Buď nesplňují všechna tři kritéria pro diagnózu autismu, nebo je nástup příznaků až po třetím roce života. Přesto ale mají hodně příznaků, které ukazují na autismus. Dříve se hovořilo o dětech s autistickými rysy.

Často je tedy diagnostikován v případech, kdy:

- a) První náznaky autismu byly zjištěny u dítěte až po třetím roce života.
- b) Děti vykazují méně autistických rysů (kritérií) než u dětského autismu.
nevyskytují se všechny symptomy a některé funkce mohou být méně narušeny.

4. *Aspergerův syndrom (AS)*

- A. Pojem
- B. Základní typy AS
- C. Rysy osobnosti dítěte s AS
- D. Možnosti působení na děti s AS

4.1. *Pojem AS*

Někdy se mu říká sociální dyslexie a má také jako dyslexie spoustu forem. Vyznačuje se především potížemi v komunikaci a sociálním chování, které jsou v rozporu s celkově dobrým intelektem.

4.2. *Základní typy AS*

Tyto děti se vyznačují atypickým sociálním chováním, které lze rozdělit do pěti základních skupin:

1. osamělé
2. pasivní
3. aktivní
4. formální
5. smíšený typ chování

Osamělé chování => vyznačuje se odmítáním fyzického kontaktu s rodiči, svými blízkými, nenavazují vztahy s vrstevníky, nedrží oční kontakt a mají snížený práh bolesti a nízký práh empatie.

Pasivní chování => udrží oční kontakt s jinými dětmi, nemají rády více lidí pohromadě (oslavy), neumí se podělit o radost, neumí podpořit, často je tento typ spojen s hypoaktivitou.

Aktivní typ => jsou aktivní, ale „neznají meze“, vstupují do prostoru jiných lidí – oslovují neznámé lidi, povídají každému o svých zájmech, nerozliší nevhodné chování, které může být dotěrné. Mají netypickou mimiku a nevhodný oční kontakt. Bývá spojen s ADHD.

Formální typ => připomínají svým chováním dospělé. Jsou odtažití a velký význam přikládají rituálům. Nerozumí metaforám, přirovnáním a humoru. Nechápu vtipy. Jejich vědomosti jsou encyklopedické.

Smíšený typ => kolísá sociální kontakt a děti s tímto typem AS mají kombinované příznaky všech předchozích skupin.

4.3. *Obecné rysy u dětí s AS:*

Některé rysy osobnosti dítěte s AS v oblasti sociálního chování:

neschopnost interakce s vrstevníky

nízký zájem navazovat kontakt s vrstevníky

neodpovídající interpretace sociálních podnětů

sociálně i citově nepřiměřené chování

omezené využívání gest

nejasná, nemotorná řeč těla

nevhodné výrazy

zvláštní strnulý projev

omezené prožívání emocí

potíže s rozpoznáváním druhů emocí u ostatních lidí

absence očního kontaktu (jeho nácvik bývá pro mnohé z dětí s AS nemožný, je to pro ně příliš obtížné, někteří jej trénují a daří se jim jej po dlouhém nácviku využívat v určitých situacích)

neschopnost předávat informace očima

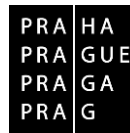
nedostatečného fyzického odstupu od ostatních

nedostatečná schopnost kooperace při hře s ostatními dětmi

4.4. *Možnosti působení na děti s AS*

Dobré je učení formou společenského příběhu, dítěti je nutno pravidla chování pečlivě vysvětlit, aby je přesně pochopilo.

Hra - dítě se musí naučit, kdy hra začíná, jak probíhá a jak hra končí.

Musí se naučit společenské otázky:

Můžu si s vámi hrát, teď si chci hrát sám...

Když se snaží převzít kontrolu nad děním v kolektivu, je potřeba mu vysvětlit, že i jiné formy řešení či průběhu hry jsou správné.

Mělo by se naučit zdvořile říci, že si chce hrát samo.

Ve třídě:

Učení se správnému chování ve třídě podle vzorů spolužáků.

Práce ve skupinkách – dítě s AS potřebuje dohled, jinak se bude snažit převzít kontrolu nad děním skupinky.

Spolužáci by měli vědět a rozumět, proč dítě s AS jedná tak, jak jedná.

Je nutno dítěti vysvětlit, že odpovědí na jeho otázky zná zcela jistě i někdo jiný než paní učitelka – dítě ji často považuje za zdroj všeho moudra a vědění. Učíme jej, aby se obracelo i jiné osoby se svými otázkami.

Dítě s AS špatně nese přestávky a chaos během nich, mělo by mu být umožněno být někdy mimo hlavní dění a respektování jeho potřeby klidu by mělo být samozřejmostí.

Dítě s AS je dítě dvou osobností – pokud vydrží ve třídě pracovat na hranici svých možností, je pravděpodobné, že únavu a napětí ze sebe bude velmi intenzivně setřásat při první možnosti uvolnění.

Co vše lze trénovat:

Zahajovat, udržet a ukončit sociální kontakt.

Spolupracovat s jinými dětmi a dělit se s nimi o názory a věci.

Vyhledávat samotu vhodným způsobem – umět přijatelným způsobem říci, že chce být sám.

Vysvětlovat a říkat, jak by to mělo být správně.

Mělo by být v pravidelném kontaktu s vrstevníky.

Učíme dítě pozorovat děti a takto se od nich učit.

Vysvětlovat, jak si dítě má říci o pomoc.

Podporovat kamarádství a přátelství.

Individuální práce a asistent během vyučování je optimálním řešením a pomocí všem.

Využívání společenských příběhů k sociálnímu učení je velmi důležitou pomůckou při učení dítěte s AS pohybovat se mezi lidmi.

Nacvičovat řeč těla.

Velmi důležité je učit dítě s AS fráze, které může použít, pokud je zmatené a nechápe situaci.

Pracujte se stupnicemi a obrázky, aby dítě mělo zrakovou oporu v hodnocení situací, obrázky a jinak graficky znázorněné situace jsou pro něj obrovskou pomocí.

Jazyk a řeč

Častý je opožděný vývoj řeči, ale v pěti letech většina již děti s Aspergerovým syndromem mluví plynule.

Odchyly se ale projevují jako neobvyklý tón hlasu, přízvuk či rytmus.

Základní příznaky patologií u dětí s AS (musí být přítomny alespoň tři najednou):

opožděný řečový vývoj

na první dojem hyperkorektní jazykový projev

normální, pedantský přístup k řeči

neobvyklá frázování, atypicky působící řeč

nedostatečné porozumění, mylné chápání obrazných významů či sdělení, jejichž pochopení se předpokládá s naprostou samozřejmostí

1. Pragmatická stránka řeči

- zahajují rozhovor sdělením, které s rozhovorem vůbec nesouvisí, porušuje kulturní a společenské normy, nečeká na odpovědi na svoje otázky, dítě neukončí nikdy svoji řeč dříve, než řekne, co potřebuje
- nezajímají je názory druhé osoby

Je tedy důležité vysvětlovat dítěti, co se stalo, dojde – li při rozhovoru k omylu nebo nepochopení.

Neříkat nevhodné poznámky a komentáře.

Učit dítě, kdy je nevhodné zasahovat do cizího hovoru či řeči, přerušovat druhého:

- tendence říkat poznámky, které s tématem rozhovoru nesouvisí
- paralelně vedou svůj monolog, pokud druhý hovoří
- skáčou do řeči, nedokážou postřehnout vhodný okamžik k přerušení řeči druhého.

Je důležité učit tyto děti:

- a) vhodné a situačně přiléhavé formulky pro zahájení rozhovoru
- b) jak požádat o pomoc, pokud samo nezvládá situaci
- c) říkat *nevím*, není ostuda
- d) nacvičujeme pochvaly, které říkáme druhým
- e) učíme dítě rozpoznávat, že může či má odpovědět, vstoupit do rozhovoru, změnit téma
(můžeme mu tzv. našeptávat)

2. Doslovné chápání

Výroky druhých si vysvětlují doslovně, nechápou vtipy a nadsázku,...

Děti s AS nechápou přísloví a také obrazná vyjádření (netahej mě za nos,...).

Jde o závažný problém, protože souvisí s tím, čemu pak říkáme potíže s chováním dětí s AS.

Učíme děti chápat metafory, vtipy (dobré jsou kreslené).

Je velice nutné dobře zvažovat, jak si dítě s AS může vaši řeč vysvětlit.

3. Melodie řeči

Řeč je chudá na melodické výrazové prostředky.

Někdy naopak vyslovují tyto děti velmi pečlivě a zřetelně.

Musíme dítě učit, že věta pronesená vždy s jiným přízvukem, může také znamenat něco jiného – dítěti s AS toto musíme učit a vést je k tomu, aby si takovýchto jevů v řeči všímaly!

4. Pedantské vyjadřování

Během svého vývoje začínají děti s AS dbát o svůj slovní projev, vytvářejí nové tvary slov a nová slova - vytváření novotvarů je dobré podporovat a zdůrazňovat tuto schopnost jako velkou přednost dítěte! (Rozhodně by tato vlastnost dětí s AS neměla být terčem vtipů.)

Protože mají tyto děti sklon uvažovat nahlas, musíme je postupně vést k tomu, aby si povídaly potichu či ještě lépe pouze v myšlenkách.

Nejčastější důvody, proč si takto povídají, jsou:

- a) opožděný vývoj
- b) organizování myšlenek

c) uklidňovací mechanismus.

5. Rozlišování zvuků řeči

Mají potíže soustředit se na řeč jednoho člověka, pokud jich poblíž hovoří více najednou, nebo jej v takovéto situaci vnímají chybně a tak děti vedeme k tomu, aby se nebály a mluvčího požádaly o zopakování věty.

Dáváme dítěti šanci, aby si mohlo odpověď promyslet v tichu.

6. Slovní plynulost

Někdy děti s AS mluví málo, někdy hodně, pokud je něco zaujme – nedají se zastavit – je potřeba učit děti signálům, kdy mají řeč ukončit.

Někdy se úzkost dětí s AS projeví neschopností mluvit či koktáním- spolupráce s odborníky je pak nutná.

7. Zájmy a rituály

Nejoblíbenějšími oblastmi zájmů jsou - doprava, dinosauři, elektronika a věda.

Jejich rituály souvisejí často s nejbanálnějšími a nejčastějšími situacemi a činnostmi života.

Pokud se vytvoří fascinace skutečnou osobou, tak bývá citového charakteru, jsou ale přechodné stavy.

Strategie v oblasti zájmů a rituálů

Využíváme je k podněcování konverzace, nastolení řádu a pravidelnosti, jsou příležitostí k prožívání radosti a k odpočinku.

Důležité je vymezovat dobu, po kterou se dítě může svému zájmu věnovat.

Jsou dobrými motivačními faktory, či je dobré je využívat k sociálnímu kontaktu.

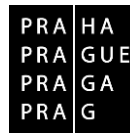
Rituály dítěti umožňují lepší předvídání průběhu každého dne a činností

Trváme na dohodách, učíme dítě dělat a dodržovat časové rozvrhy.

8. Rozvoj pohybových schopností a dovedností

9. Rozvoj kognitivního vnímání

Děti s AS se musí učit vnímání myšlenek, pocitů druhých lidí.

Nejdříve se vždy nad tím, co chceme udělat, zamyslíme a promyslíme to. Pak promýšlíme s dětmi, jak by to mohlo být jinak.

Učíme děti vyhledávat pomoc a způsoby, jak si o ni říci.

K tomu všemu používáme tabulky, diagramy, obrázky, zrakové analogie.

10. Přecitlivělost smyslů

Pomáháme dětem vyhýbat se zvukům, které jim jsou nepříjemné.

Pokud to jde, v přítomnosti dítěte by měl hovořit pouze jeden člověk. Tyto děti by měly mít ve škole místo, kde by si mohly v klidu odpočinout od ruchu, který je ve školním prostředí.

Pokud nedopřejeme dítěti takovou možnost, může zareagovat velmi pro nás nepřiměřeně.

Pokud dítěti vyhovuje nějaký oděv – koupíme ho i ve větších velikostech.

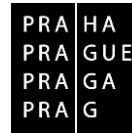
Dovolíme dítěti nová jídla ochutnávat, potřebují si nejprve neznámé věci otestovat.

Pozor na intenzivní osvětlení, dobré jsou žaluzie, brýle proti slunci.

S dítětem mluvíme o jeho potížích starostech. Vedeme je k tomu, aby se svěřovalo s každou bolestí.

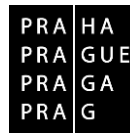

OPERAČNÍ PROGRAM PRAHA
ADAPTABILITA

5. ***Závěr:***

Pro prostředí základních škol, které vzdělávají děti s PAS platí, že by měly být **skutečně** respektována specifika této skupiny dětí. Především je důležité mít na paměti, že tyto děti se obtížně mohou přizpůsobit a je tedy na nás profesionálech přizpůsobit se jim – tím mám na mysli hledání cesty ke vzdělávání těchto dětí s jednoznačným přizpůsobováním všech nutných podmínek v souvislosti s jejich specifiky a nepředpokládat, že se tyto děti budou moci přizpůsobovat nám.

6. *Zdroje:*

1. www.autismus.cz
2. Hrdlička M., Komárek V.: Dětský autismus, Portál, 1. vydání, 2004
3. Attwood T.: Aspergerův syndrom, Portál, 1. vydání, 2005
4. Thorová K.: poruchy autistického spektra, Portál, 1. vydání, 2006
5. Vocilka M.: Autismus a možnosti výchovné praxe, Septima, 1. vydání